

## Hayat kâinattaki bütün esbabın dakik bir şekilde çalışmasının neticesi midir? Hayat maddeye bağlı olmayan manevi latif ve bizim mahiyetini bilmediğimiz bir mahlûk değil mi? Ölüm, bedenden hayatın gitmesi, organların durması mıdır?

"Nasıl ki ziya, ecsâmın görülmesine sebeptir ve renklerin -bir kavle göre- sebab-i vücududur. Öyle de, hayat dahi mevcudatın keşşafıdır. Keyfiyâtın tahakkukuna sebeptir. Hem cüz'î bir cüz'îyi, küll ve küllî hükmüne getirir. Ve küllî şeyleri bir cüz'e sığdırmaya sebeptir. Ve hadsiz eşyayı iştirak ve ittihad ettirip bir vahdete medar, bir ruha mazhar yapmak gibi, kemâlât-ı vücudun umumuna sebeptir. Hattâ hayat, kesret tabakatında bir çeşit tecellî-i vahdettir ve kesrette ehadiyetin bir aynasıdır."(1)

Hayat, bütün kâinat fabrikasının çarklarının çalışmasından hâsıl olan bir hülasadır.

Hayatın bütün kâinata ve içindeki sebeplere bağlı kılınmasının sebebi, İlahî sikke ve mührün hayat üzerinde tezahür etmesi ve herkesin hayat üstündeki tevhide görebilmesi içindir. Bir arıya hayat verebilmek, bütün kâinatı idare ve sevk etmekle mümkün olduğu için, hayat ve kâinatın kime ait olduğunu böylelikle anlamış oluyoruz. Yani "**Arıya hayatı kim veriyorsa, kâinat da onun mülküdür.**" hükmü böylelikle ilan edilmiş oluyor.

Allah âdeti gereği insan bedeninde bulunan bütün cihazların çalışmasını hayata bağlamış ve hayatı insanın merkezine yerleştirmiştir. Hayat bedenden çıktı mı, maddî ve bedenî olan her şey helak oluyor. Bu bir adetullah kanunudur.

Ölüm, hayatın gitmesidir.

Hayatın üstündeki sayısız nakışlar ve ince sanatlar hayattan kaynaklı duygu ve cihazlardır. Hayat sahibi birisi bu cihaz ve duygular sayesinde bütün kâinatla alâka kurabiliyor. Mesela, bir dağ hayatsız olduğu için ilgi ve alâkası sadece oturduğu bölge ve bulunduğu mekândır. Ama küçük bir arı hayat sayesinde bütün kâinat ve onun içindeki âlemlerle alâka kurabiliyor. İşte arıyı dağdan azametli kılan şey hayatın ince işlemeleri ve nakışları hükmünde olan duygu ve cihazlardır. Bu mâna insanda daha parlak ve daha geniş bir şekilde tecellî ediyor. İnsanın hayatının yanında şuur ve akla sahip olması, hayatının nakış ve inceliklerini daha da

---

geniřletiyor.

(1) bk. [Sözler, Yirmi Dokuzuncu Söz, Birinci Maksat.](#)